

Електронне наукове фахове видання "Державне управління: удосконалення та розвиток" включено до переліку наукових фахових видань України з питань державного управління (Наказ Міністерства освіти і науки України від 22.12.2016 № 1604)

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ
удосконалення та розвиток

Дніпровський державний
аграрно-економічний
університет

ДКС Центр
Видавництво ТОВ «ДКС-центр»

Державне управління: удосконалення та розвиток № 4, 2017

УДК 351+323.2

М. Г. Орел,

кандидат наук державного управління, докторант кафедри глобалістики, євроінтеграції та управління національною безпекою

Національної академії державного управління при Президентові України

ІДЕНТИФІКАЦІЯ ТИПУ ДЕСТАБІЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ, ЯК ПЕРЕДУМОВА ПІДГОТОВКИ СТРАТЕГІЧНИХ РІШЕНЬ У СФЕРІ ПОЛІТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ

M. G. Orel,

PhD (Public administration), doctoral candidate of the Department of globalistics, European integration and the national security,

National Academy of Public Administration, Office of the President of Ukraine

IDENTIFICATION OF DESTABILIZATION TYPE'S OF THE POLITICAL SYSTEM FOR PREPARATION STRATEGIC DECISIONS IN THE SPHERE OF POLITICAL SECURITY

У статті на основі системного аналізу основних чинників і намірів (цілей) ініціаторів дестабілізації політичної системи, її очікуваних наслідків, виокремленні когнітивні ознаки. Вони дозволяють суб'єктам системи державного управління у сфері політичної безпеки, визначати тип дестабілізації вказаної системи: еволюційний, модернізаційний, трансформаційний чи комбінований. Також акцентується увага на важливості збалансованості морального, юридичного та концептуального рівнів упорядкування політичної системи для забезпечення її стійкості. Визначені складові комплексного підходу щодо дослідження факторів дестабілізації системи та надані характеристики можливих рівнів соціального збурення, як наслідків дестабілізації.

In article are defined cognitive signs on the basis of a systems analysis of the main factors and intentions (goals) of the initiators of destabilizing the political system, her consequences expected. They determine the type of destabilization of the system: evolutionary, modernization, transformational, or combined for the subjects of the system of public administration in the sphere of political security. Attention is also focused on the importance of balancing the moral, legal and conceptual levels of ordering (streamlining) the political system to ensure its sustainability. Elements of an integrated approach to research of factors of system destabilization are defined and characteristics of possible levels of social disturbance as a result of destabilization are submitted.

Ключові слова: *політична система, політична безпека, державно-управлінські рішення, дестабілізація політичної системи трансформаційного, модернізаційного та еволюційного типу, рівні соціального збурення, загрози національній безпеці, рівні соціального збурення.*

Key words: *political system, political security, state-management decisions, destabilization of the political system innovation, modernisation and evolutionary type, the levels of social disturbance, threats of national security, the social disturbance levels.*

Постановка проблеми. В сучасних умовах будь-яке суспільство перебуває під впливом практично відкритої множини різних факторів. Їх взаємодія генерує виникнення процесів, які часто є причиною перманентних збурень та криз різної інтенсивності у різних системах життєдіяльності суспільств та держави. Тому при функціонуванні політичної системи постійно виникають ситуації її переходу до нової якості (так звані точки біфуркації). Ці ситуації обмежені часовими межами та супроводжуються дестабілізацією політичної системи. При цьому навіть незначний вплив того чи іншого фактора може мати вирішальне значення для вибору траєкторії подальшого розвитку системи, а оперативно дійти однозначного висновку стосовно того, чи є обрана траєкторія оптимальною у контексті позитивної динаміки розвитку системи, чи вона, навпаки, вийшла на траєкторію, яка є реальною загрозою для її існування, досить важко. З огляду на це, важливим етапом інформаційно-аналітичного забезпечення підготовки стратегічних державно-управлінських рішень у сфері політичної безпеки є системний аналіз основних чинників і намірів ініціаторів дестабілізації політичної системи та її можливих наслідків. Результати цього аналізу дозволяють визначити певний набір когнітивних ознак, які дають змогу суб'єктам державного управління у сфері політичної безпеки більш оперативно прийняти рішення про відповідність чинників, процесів та наслідків дестабілізації політичної системи тому чи іншому типу. На цій основі більш обґрунтовано здійснювати пошук та вибір найбільш адекватних управлінських альтернатив для тих чи інших умов дестабілізації системи. Разом з тим, до цього часу відсутні системні дослідження основних чинників і намірів (цілей) ініціаторів дестабілізації політичної системи та її можливих наслідків, які б дозволили визначити когнітивні ознаки, характерні для тих чи інших типів її дестабілізації. Як правило, при прийнятті державно-управлінських рішень в умовах дестабілізації політичної системи, практично не береться до уваги й важливість забезпечення для її стійкості, збалансованості та взаємоузгодження морального, юридичного та концептуального рівнів упорядкування її структурних елементів, не аналізуються фактори, які є характерними для тих чи інших рівнів соціального збурення, а також не визначені й складові комплексного підходу щодо дослідження факторів дестабілізації політичної системи.

З огляду на викладене вище, а також те, що пріоритетним завданням суб'єктів системи державного управління у сфері політичної безпеки є утримання політичної системи у стані, за якого загрози національній безпеці будуть мінімізовані, актуальною науковою проблемою є визначення когнітивних ознак, які б дозволили вказаним суб'єктам визначати, який тип дестабілізації вказаної системи має місце у тому чи іншому випадку та приймати відповідні управлінські рішення. Вирішення цієї проблеми є також важливим у контексті розробки методологічних основ формування ефективної системи державного управління у сфері політичної безпеки, оскільки це створює додаткові можливості для вказаної системи щодо здійснення оперативного пошуку та реалізації стратегічних державно-управлінських рішень, адекватних загрозам життєво важливим національним інтересам під час дестабілізації політичної системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти аналізу чинників, мотивів та наслідків дестабілізації політичної системи розглядаються у роботах вітчизняних та зарубіжних вчених, серед них, зокрема: О.Руденко [1], Д.Орешева [2], А.Байгушкин, Н.Загладин та В. Катагарова [3], О. Москаленко [4], М.Шевченко та О.Давиденко [5], В.Солдатенко [6], О.Назаренко [7], Г.Ситник [8], Е.Люттвак [9], О.Меженська [10], Ф.Фукуяма [11], М.Шаповаленко [12], М. Петров [13], В.Василькова [14], Т. Парсонс [15], А.Галкін, М.Новинська та І.Данилевич [16], Є. Слинко [17]. Разом з тим, незважаючи на наукову цінність їх досліджень, як на наш погляд, до цього часу актуальною науковою проблемою залишається визначення когнітивних ознак, які б дозволили суб'єктам системи державного управління у сфері політичної безпеки, визначати, який тип дестабілізації політичної системи має місце у тому чи іншому випадку та оперативно приймати стратегічні рішення, адекватні викликам та загрозам життєво важливим національним інтересам під час дестабілізації вказаної системи. Крім того, у цих та інших дослідженнях, як правило, недостатньо приділяється уваги важливості забезпеченню стійкості політичної системи за рахунок збалансованості та взаємоузгодження морального, юридичного та концептуального рівнів упорядкування її структурних елементів, аналізу факторів, які є характерними для тих чи інших рівнів соціального збурення, а також складовим комплексного підходу щодо дослідження факторів дестабілізації політичної системи.

Метою статті є визначення когнітивних ознак, які б дозволили суб'єктам системи державного управління у сфері політичної безпеки, визначати, який тип дестабілізації політичної системи має місце у тому чи іншому випадку, а також аналіз інших чинників, врахування яких вказаними суб'єктами є принципово важливим при прийнятті ними стратегічних рішень, які мають за мету мінімізацію негативних наслідків дестабілізації політичної системи для національної безпеки.

Виклад основного матеріалу. Виконаний нами аналіз підходів щодо вирішення вказаної вище проблеми дозволив дійти висновку про необхідність здійснювати дослідження природи дестабілізації політичної системи із залученням інструментарію теорії систем, теорії синергетики та загальної теорії безпеки, згідно яких вказана дестабілізація має розглядатися у контексті спроможності системи забезпечити цілісність структури та здатність до виконання її основних функцій до, під час та після збурень, зумовлених кризовими явищами (кризами). Крім того системний аналіз чинників дестабілізації політичної системи має розглядатися у контексті оцінювання як "позитивних", так і "негативних" наслідків для подальшого розвитку вказаної системи та забезпечення політичної безпеки.

З огляду на важливість уникнення невинуватених витрат ресурсів на подолання кризових явищ, які час від часу стають об'єктивною реальністю у процесі функціонування політичної системи і у разі їх ігнорування можуть трансформуватися в системну кризу, перш за все варто визначити когнітивні ознаки дестабілізації політичної системи ініціаторами якої є прихильники поступових, узгоджених за часом і ресурсами змін еволюційного характеру. У даному випадку принциповою особливістю є те, що серед ініціаторів дестабілізації можуть бути як політичні сили, які перебувають на вершині політичної влади, так і їх опоненти, а також наявність певного суспільного консенсусу, тобто підтримки з боку

суспільства доцільності тих чи інших реформ. Ці реформи розглядаються їх прихильниками, як необхідна умова пошуку додаткових можливостей для прогресивного розвитку та підвищення ефективності функціонування політичної системи в умовах суттєвих змін зовнішніх та внутрішніх чинників, які визначають траєкторію розвитку суспільства. У даному випадку завжди існує певний ризик, що ініціатори дестабілізації не зможуть повністю досягнути поставлених цілей. Разом з тим чітке розуміння провладною елітою життєво важливих національних інтересів, адекватна оцінка можливих засобів та способів щодо їх реалізації, належна самокритичність та відкритість в оцінках результатів реформ, широка їх підтримка з боку інститутів громадянського суспільства та пересічних громадян, дозволяють належним чином визначити основні вектори та стратегічні завдання щодо поступового реформування політичної системи еволюційним шляхом і, таким чином, уникнути ситуації її стагнації. З огляду на головну мету ініціаторів дестабілізації політичної системи, а саме реформування її для набуття певної динаміки розвитку суспільно-політичних процесів у постдестабілізаційний період та акцентування уваги передусім на еволюційних підходах щодо її досягнення, таку дестабілізацію суспільно-політичної системи доцільно вважати *дестабілізацією еволюційного типу*.

Є всі підстави стверджувати, що однією із закономірностей дестабілізації суспільно-політичної системи еволюційного типу є те, що якщо належного моніторингу результатів та уточнення параметрів реформ не буде, то скоріш за все її ініціатори потраплять у ситуацію, яку можна назвати “зачарованим колом” під назвою “реформи заради реформ”. Йдеться про своєрідну пастку, в якій буде набувати все більш очевидних обрисів реальна загроза деградації політичної системи і, як наслідок, суспільного життя. У такому випадку, ті чи інші цілі реформ можуть стати предметом само піару тих чи інших політиків, буде спостерігатися невпинне зниження можливостей соціальних механізмів, які забезпечують нормальне функціонування суспільства і врешті-решт їх катастрофічне руйнування стане неминучим, що в свою чергу може поставити на порядок денний питання про існування держави як такої. Яскравим прикладом підтвердження сказаного є аналіз започаткованих реформ, того як вони здійснювалися та їх кінцевого результату в останні роки існування СРСР.

Принципово інший тип дестабілізації політичної системи може мати місце, коли її ініціаторами є політичні сили, які перебувають на вершині політичної влади і головною метою яких є певна модернізація системи у контексті зміни тих чи інших векторів суспільного розвитку, тобто йдеться про спробу ініціювання реформування політичної системи, так би мовити, “зверху”. Типовим прикладом була так звана “перебудова”, започаткована свого часу М.Горбачовим та його прихильниками в колишньому СРСР. Звичайно, у даному випадку ініціатори дестабілізації можуть мати досить щире бажання перевести політичну систему на траєкторію прогресивного розвитку, тобто реалізувати модель, яка більш адекватна суспільним очікуванням, але вони можуть переслідувати й інші за своєю суттю корисливі цілі, наприклад, утриматися при владі або ж отримати вигоди економічного характеру.

Є також всі підстави стверджувати, що перехід, наприклад, від соціально орієнтованої економіки до неоліберальної передбачав використання технології дестабілізації економічних основ життєдіяльності політичної системи, яка отримала узагальнену назву “шокова терапія”. У даному випадку ініціатори “шокової терапії”, наслідком чого була неминуча дестабілізація суспільно-політичної системи, мали за мету передусім отримання власних вигод. Для досягнення цієї мети перш за все необхідно було зруйнувати усталені соціальні стереотипи поведінки населення, а завдання щодо переведення політичної системи на більш прогресивну траєкторію свого розвитку, як показав час, було відносно другорядним. І дійсно, як свідчить досвід пострадянських країн, як правило у постдестабілізаційний період політична система модернізувалася головним чином під потреби правлячої еліти, яка в свою чергу, наприклад, досить швидко перетворювалася з апологетів побудови світлого комуністичного майбутнього в звичайних буржуа, а катастрофічне зростання соціальної нерівності та зубожіння населення набувало нечуваних темпів. Тому з огляду на мотиви ініціаторів дестабілізації політичної системи, а саме модернізація системи для набуття нею певної динаміки розвитку у постдестабілізаційний період та модернізаційні за своєю сутністю підходи щодо досягнення вказаної мети, таку дестабілізацію пропонується називати дестабілізацією модернізаційного типу.

І насамкінець варто вирізняти ті соціальні системи, де об’єктивно нарізли досить очевидні та кардинальні політичні реформи, але часто на заваді їх стоять корумповані або консервативно-традиціоналістські політичні режими. У такому випадку ініціаторами дестабілізації політичної системи можуть бути суб’єкти, які переконані, що саме вони є носіями прогресивних ідей. Така дестабілізація дійсно може стати передумовою для зняття перепон на шляху нового типу суспільних відносин та модернізації економічної системи. Тобто, якщо після дестабілізації політичної системи, вона вийде на траєкторію прогресивного розвитку, про що, наприклад, буде свідчити створення кращих умов для реалізації прав і свобод, самореалізації громадян у всіх сферах їх життєдіяльності, зростання якості їх життя, зниження рівня соціальної напруженості, то будуть всі підстави стверджувати, про “позитивний” характер дестабілізації. Разом з тим, історичний досвід свідчить - досить часто, незважаючи на прогресивні цілі ініціаторів революційних змін, існує значний ризик, що дестабілізація політичної системи може призвести до збройного громадянського конфлікту і навіть громадянської війни з усіма їх наслідками. При цьому ризик такого конфлікту зростає, коли цілі ініціаторів дестабілізації насправді не відповідають об’єктивним потребам розвитку та очікуванням суспільства, не підтримуються ним, а фактично спрямовані на задоволення егоїстичних потреб ініціаторів.

У даному випадку базовою передумовою виходу політичної системи на траєкторію прогресивного розвитку у постдестабілізаційний період є здійснення низки реформ, головною метою яких фактично є кардинальна трансформація суспільно-політичних відносин у всіх сферах суспільного життя. Тому з огляду на головну мету ініціаторів дестабілізації політичної системи: трансформувати систему у таку, де у постдестабілізаційний період будуть мати місце принципово інші суспільно-політичні відносини, а також революційний за своїм змістом характер завдань, виконання яких спрямоване на досягнення вказаної мети, таку дестабілізацію пропонується називати *дестабілізацією трансформаційного типу*. При цьому цілком можливим є те, що ініціатори реформ та їх прихильники можуть і не досягти поставлених цілей, передумовою чого була ініційована ними дестабілізація політичної системи, тобто система не вийде на траєкторію прогресивного розвитку і буде мати місце її подальша стагнація. У такому випадку питання необхідності проведення радикальних змін, метою яких є трансформація суспільно-політичної системи та набуття нею нової якості просто буде відтерміноване на певний час.

Безумовно, запропоновані вище типи дестабілізації політичної системи тісно пов'язані, наприклад, дестабілізація системи, яка на початковому етапі з огляду на проголошені наміри та здійснені перші кроки мала чіткі ознаки модернізаційного типу, може в подальшому набути ознак трансформаційного типу або еволюційного типу. Це значною мірою залежить не тільки від ширості намірів та політичної волі ініціаторів дестабілізації, а й наявних у їх розпорядженні ресурсів (матеріальних, фінансових, силових та інших) і, безумовно, ступеня підтримки суспільством трансформаційного, модернізаційного чи еволюційного розвитку суспільства. Це означає, що можливі ситуації, коли можна стверджувати про наявність когнітивних ознак, притаманних для дестабілізації політичної системи трансформаційного, модернізаційного та еволюційного типу, тому такий вид дестабілізації можна ідентифікувати як *комбінований тип дестабілізації*.

Окремо варто акцентувати увагу на тому, що серед ініціаторів дестабілізації політичної системи, можуть бути й зовнішні сили, тобто суб'єкти міжнародних відносин, які переслідують свої егоїстичні цілі. Це, зокрема, можуть бути інші держави (групи держав), транснаціональні корпорації, юридичні й навіть фізичні особи, які для реалізації цих цілей часто створюють ті чи інші організації (фонди, трасти тощо). В сучасному, глобалізованому світі поза межами держави завжди знайдуться як прихильники, так і противники вказаних ініціаторів дестабілізації політичної системи, і далеко не факт, що вони не переслідують деструктивних для подальшого розвитку вказаної системи цілі. Наприклад, це може бути бажання актуалізувати ті чи інші проблеми суспільного розвитку, нав'язати державі свою волю, змусити її змінити вектори свого політичного та економічного розвитку. У такому випадку "негативний" характеру дестабілізації політичної системи та її наслідків для суспільства не викликає сумніву. У контексті сказаного цікавою є думка одного із кращих економістів світу Е.Райнерта, який працював як експерт з урядами 80 країн та який стверджує, що вільний ринок перетворює Україну в аграрну країну, а вимоги МВФ є дуже деструктивні, оскільки те, що робить з Україною МВФ, нагадує йому те, що відбувалося в країнах Латинської Америки в 1980 роках [18].

В цілому ж стратегії та технології, які використовують зовнішні суб'єкти для дестабілізації політичної системи та ініціювання соціальної кризи в тій чи іншій країні й які сьогодні поєднують цивілізаційний та геополітичний підходи, заслуговують окремої уваги, оскільки вони дозволяють більш повно з'ясувати сутність політики цих суб'єктів та її наслідки для країни, проте межі статті не дозволяють це зробити. Те ж саме можна стверджувати й щодо дослідження передумов доцільності штучної ініціації тих чи інших кризових ситуацій, оскільки намагання зберегти стабільність політичної системи за будь-яку ціну може призвести до втрати динаміки її розвитку, а зміни на краще передбачають подолання саме таких ситуацій та мобілізацію потенціалу й єднання суспільства на шляху пошуку перспективних шляхів розвитку.

Визначаючи когнітивні ознаки, які характерні для того чи іншого типу дестабілізації політичної системи варто також враховувати, що ця система є соціальною, а будь яка соціальна система, з одного боку, тісно пов'язана з середовищем свого існування, а з іншого - має досить високий ступінь самодостатності відносно свого середовища існування, на що акцентують увагу багато дослідників, зокрема Т. Парсонс [15]. Така система, немов би виростає з нього, функціонує у ньому, а результати її розвитку, в свою чергу, змінюють середовище. Вказана обставина обов'язкова має бути врахована при системному аналізі чинників і мотивів ініціаторів дестабілізації політичної системи та її наслідків у контексті забезпечення національної, у тому числі й політичної безпеки. Перш за все варто акцентувати увагу на тому, що у процесі функціонування політичної системи одночасно відбуваються процеси структуризації, розвитку середовища та існування шляхом внесення до нього певного порядку. Цей порядок можна розглядати як важливу передумову забезпечення стійкості певним чином зорієнтованих елементів середовища, одним із яких і є вказана система, при аналізі стійкості якої, наприклад, В.Могілевський та Г.Ситник пропонують виділяти три рівні вказаного порядку, а саме [19;20]: *нижній (моральний рівень)*, який структурується категоріями (нормами), морального порядку, що є визначальними для певного суспільства (релігія, суспільна мораль, у тому числі загальні уявлення суспільства про добро і зло та моральні заборони, історичні традиції, національні звичаї, співвідношення між індивідуалізмом і колективізмом тощо); *середній (юридичний рівень)*, який структурується нормами права; *верхній (концептуальний рівень)*, який вибудовує певну концепцію розвитку суспільства (фіксує програму та цілі розвитку, механізми їх досягнення, необхідні ресурси тощо). При цьому моральні категорії (норми) є фундаментальними, оскільки вони визначають менталітет суспільства, покладений в основу його самоідентифікації. Ці ж норми визначають загальні вимоги щодо соціальних інститутів, надають суспільству унікальних рис і тому їх руйнація в процесі дестабілізації політичної системи є реальною загрозою розпаду системи і, як наслідок, тотальної деградації суспільства. Саме тому О.Руденко пропонує розглядати ціннісно-ідеологічні установки як базову складову суспільної стабільності [1]. Юридичний рівень формує правовий простір і вносить ще один елемент упорядкування в середовище життєдіяльності кожного індивіда, соціальних груп, суспільства в цілому та державних інститутів, оскільки правові норми, зокрема, закріплюють поняття добра та зла, створюють вузли своєрідної мережі, у якій функціонують елементи соціальної системи (індивіди, суспільні групи, соціальні інститути тощо). На концептуальному рівні політичною елітою, яка перебуває при владі, встановлюється співвідношення загального та індивідуального, яке в сконцентрованому вигляді оформлюється у кінцевій меті (сенсі) життєдіяльності суспільства. Ця мета, як правило, передбачає відповідь на ключові запитання стосовно власності на засоби виробництва й визначає базові орієнтири суспільного розвитку. Цей рівень є організуючим для діяльності першого та другого рівнів, а отже, і всієї соціальної системи. Оскільки на ньому політичною елітою формується кінцева мета суспільства та відповідна політична програма (стратегія) щодо її досягнення, тому всі члени суспільства зобов'язані працювати над досягненням цієї мети.

З огляду на викладене вище, варто погодитися з Г.Ситником, який стверджує, що недостатній розвиток і структурованість будь-якого із зазначених рівнів, зокрема, наявність суперечностей у цінностях на кожному рівні та принципах щодо їх захисту, а також неузгодженість цілей між рівнями призводить до незворотних процесів. Наслідком чого є руйнація соціальної системи, як середовища існування індивіда, соціальної групи чи суспільства, що, зрештою, може призвести навіть до розпаду держави, диференціації суспільства за етнічними, ідеологічними та іншими ознаками, або того чи іншого одночасно [21].

Досліджуючи чинники дестабілізації політичної системи необхідно враховувати, що для неї, як соціальної системи, існують певні порогові величини характеристик функціонування системи, перевищення яких може зруйнувати її структуру або унеможливити виконання нею основних функцій, які визначають сенс її існування. Передусім це стосується функцій щодо забезпечення державного суверенітету, територіальної цілісності, захисту основ конституційного ладу, дотримання процедур забезпечення правонаступності влади, спроможності впливу на параметри, від яких залежить рівень соціального збурення, оскільки різні за рівнем соціального збурення ситуації, мають різний потенціал загроз безпеці людини та суспільству. Зокрема, для оцінки вказаних загроз доцільно виділяти такі рівні соціального збурення, що можуть мати місце при дестабілізації політичної системи [20]: *стабільний стан* (майже ідеальний стан, характерний для початку дестабілізації); *соціальний сплеск*, причиною якого може бути різке погіршення ситуації в одній із сфер суспільного життя; *соціальна напруженість*, яка є наслідком розповсюдження серед населення невдоволення існуючим порядком речей (зростання цін, корупції, безробіття тощо); *структурна криза*, коли виникає криза окремих ланок управління, а у керівництва відсутня чітка програма дій та політична воля щодо зниження загроз безпеці суспільства; *режимна криза*, коли незадоволеність ситуацією у населення переноситься на ставлення до значною мірою деморалізованих органів державної влади і виникає реальна загроза порушення цілісності політичної системи. При цьому режимна криза є передвісником *соціального вибуху*, коли відбувається повне руйнування владних структур, повалення силовим шляхом існуючого політичного устрою, а боротьба за владу, як правило, приводить до громадянської війни.

Вищевикладене свідчить про необхідність запровадження комплексного підходу щодо дослідження чинників, суб'єктів та цілей дестабілізації суспільно-політичної системи у контексті забезпечення національної безпеки. Основними складовими якого мають бути: застосування принципів і підходів системно-синергетичного аналізу; врахування такого факту, що сьогодні відбуваються суттєві зміни пріоритетів у структурі виробництва, де визначальною стає власність на інтелектуальні здобутки, знання, інформацію, відкриття, наукові технології; розуміння того, що сучасні системи забезпечення національної безпеки складаються із досить складних та взаємопов'язаних політичних, економічних, інформаційних, технічних та інших підсистем; врахування результатів філософсько-політологічного та правового аналізу процесу забезпечення безпеки суспільства та держави, а також досліджень нормативно етичної суті вказаного процесу.

Висновки:

1. На основі системного аналізу основних чинників і намірів (цілей) ініціаторів дестабілізації політичної системи, її очікуваних наслідків та у контексті підготовки інформаційно-аналітичного підґрунтя для прийняття суб'єктами системи державного управління у сфері політичної безпеки оптимальних стратегічних управлінських рішень, виокремлено когнітивні ознаки, які дозволяють вказаним суб'єктам, визначати, який тип дестабілізації політичної системи має місце у тому чи іншому випадку: еволюційний, модернізаційний, трансформаційний чи комбінований.

2. При виявленні та системному аналізі чинників і мотивів ініціаторів дестабілізації політичної системи окремої уваги заслуговують цілі, стратегії і технології підризу політичної стабільності, які можуть використовувати зовнішні сили для цілеспрямованого генерування загроз національній безпеці, зокрема соціальної кризи.

3. Оскільки розвиток політичної системи передбачає структурування середовища її існування шляхом внесення до нього певного порядку, його можна розглядати як умову забезпечення стійкості системи. При цьому доцільно виділяти три взаємопов'язані рівні порядку: моральний рівень, юридичний рівень та концептуальний рівень, недостатній розвиток і структурованість яких призводить до процесів, наслідком яких є руйнація середовища існування системи. Тому порушення взаємозгодженості щодо пріоритетів розвитку і структурованості між цими рівнями є своєрідною ахіллесовою п'ятою політичної системи. Це зумовлює необхідність першочергової уваги при аналізі мотивів ініціаторів дестабілізації системи.

4. Під час дестабілізації політичної системи необхідно здійснювати моніторинг характеристик функціонування системи, перевищення яких може зруйнувати її структуру або унеможливити виконання нею основних функцій, які визначають сенс її існування, передусім щодо забезпечення державного суверенітету, територіальної цілісності, захисту конституційного ладу, дотримання процедур забезпечення правонаступності влади, а також спроможності впливу на рівні соціального збурення, серед яких найбільш небезпечними для системи є рівень, який ідентифікується як "режимна криза", коли незадоволеність ситуацією у населення переноситься на ставлення до органів державної влади та соціальний вибух, коли відбувається руйнування владних структур і повалення існуючого політичного устрою, що, як правило, призводить до громадянської війни.

5. Дослідження дестабілізації політичної системи у контексті забезпечення національної безпеки зумовлює використання комплексного підходу. Основними складовими якого є: застосування принципів і підходів системно-синергетичного аналізу; врахування зміни пріоритетів у структурі виробництва; розуміння того, що сучасні системи забезпечення національної безпеки складаються із взаємопов'язаних політичних, економічних та інших підсистем; врахування результатів філософсько-політологічного та правового аналізу процесу забезпечення безпеки досліджень нормативно – ціннісної та етичної суті вказаного процесу, а також факторів, які сьогодні справляють визначальний вплив на безпечний розвиток соціальної системи.

Перспективи подальших досліджень полягають у науковому дослідженні ситуацій, коли одночасно мають місце когнітивні ознаки різних типів дестабілізації політичної системи (наприклад, еволюційного та трансформаційного), а також визначення порогових значень характеристик функціонування політичної системи, перевищення яких може зруйнувати її структуру або унеможливити виконання нею основних функцій.

Список літератури.

1. Руденко О.М. Дефініції суспільної стабільності в державному управлінні/ О.М.Руденко // Стратегічні пріоритети – 2009. – №3 (12). – 2009. – С. 101-109.
2. Орешева Д.Р. Проблемы политической трансформации // Государство и общество в современной политике: Сборник статей. Вып. 1. – Воронеж: Научная книга, 2013. – С.223–227.

3. Факторы и акторы дестабилизации: опыт прошлого и современность [Текст] / [А.И.Байгушкин, Н.В.Загладин и др.]; отв. ред. В.И. Катагарова. – М.: ИМЭМО РАН, 2011. – 121 с.
4. Москаленко О. М. Конфліктно-консенсусна парадигма регулювання суспільно-політичних відносин: дис. ... канд. політ.наук : 23.00.02 / Олена Михайлівна Москаленко; НАН України. Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького; наук. кер. Кресіна І.О. – К., 2000. – 186 с.
5. Шевченко М.М., Давиденко О.Г. Поняття “суспільно-політична стабільність”: смисловий простір державно-управлінського змісту / М.М.Шевченко, О.Г.Давиденко // Інвестиції: практика та досвід. – 2016. – № 14. – С.49-54.
6. Солдатенко В. Ф. Суспільно-політичні трансформації в Україні: від задумів до реалій [Текст] / В. Ф. Солдатенко (кер.) та ін.; НАН України; Ін-т політ. і етнонац. досліджень. – К.: Парламентське вид-во, 2009. – 536 с.
7. Назаренко О.А. Теоретико-правові основи політичної системи суспільства: дис...канд. юрид. наук : 12.00.01 / Ольга Анатоліївна Назаренко; Нац. ун-т ім. Тараса Шевченка; наук. кер. Ковальчук О.М. – К, 2015. – 200 с.
8. Сытник Г.П. Безопасность государства в условиях глобальных потрясений и неопределенностей // Государство и общество в современной политике: Сборник статей. Выпуск 1. – Воронеж: Научная книга, 2013. – С.122–132.
9. Люттвак Эдвар Н. Государственный переворот [Текст]: Практ. пособ. Перевод с англ.: Edward N. Luttvak. Coup. D’Etat: A Practical Handbook / Русский Фонд Содействия Образованию и Науке. – М: Университет Дмитрия Пожарского, 2012. – 326 с.
10. Меженська О.В. Державний переворот як політичне явище: дис. ... канд. політ.наук: 23.00.02 / Олена Володимирівна Меженська; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка; наук. кер. Салтовский О.І. – Київ, 2016. – 217 с.
11. Фукуяма Ф. Сильное государство. Управление и мировой порядок в XXI веке [Текст] / Ф. Фукуяма. – М.: АСТ: АСТ МОСКВА: ХРАНИТЕЛЬ, 2006. – 220 с.
12. Шаповаленко М.В. Политическое развитие современных переходных обществ: теоретические подходы и основные тенденции [Монография] / М.В. Шаповаленко. – Харьков: Харьковский национальный университет внутренних дел, 2007. – 340 с.
13. Петров М.Н. Механизмы государственных переворотов: историко-теоретическое исследование [Текст] / [М.Н.Петров та ін.]; под общей ред. А.Е.Тараса. – М.: АСТ; Мн.: Харвест, Коммандос, 2005. – 304 с.
14. Василькова В.В. Порядок и хаос в развитии социальных систем / В.В. Василькова. – СПб.: Лань, 1999. – 478 с.
15. Парсонс Т. Система современных обществ [Текст] / Т. Парсонс; [пер. с англ. Л. А. Седов, А. Д. Ковалев]. – М. : Аспект Пресс, 1998. – 280 с.
16. Стабильность в современном обществе: Сравнительный анализ [Текст] / [Галкин А. А., Новинская М. И., Данилевич И. В. и др.]; под общ. ред. А. А. Галкина. – М. : Весь мир. – 2000. – 363 с.
17. Слинько Є. Политические трансформации в Украине // Государство и общество в современной политике : Сборник статей. Вып. 1. – Воронеж : Научная книга, 2013. – С.250 – 258.
- 18 Райнерт Эрик, МВФ сегодня делает с Украиной похожее на то, что происходило с Латинской Америкой в 1980-х [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://hvyly.net/interview/economics2/erik-raynert-mvf-segodnya-delaet-s-ukrainoy-pohozhee-na-to-chto-proishodilo-s-latinskoj-amerikoj-v-1980-h.html>.
19. Могилевский В.Д. Динамические системы: технологии трансформации и разрушения // Проблемы безопасности при чрезвычайных ситуациях. – 2002. – № 1. – С. 86 – 99.
20. Глобальна та національна безпека [Текст]: підручник / [Абрамов В.І., Ситник Г.П., Смолянюк В. Ф.]; за заг. ред. Г. П. Ситника. – Київ : НАДУ, 2016. – 784 с.
21. Ситник Г.П. Державне управління національною безпекою України (теорія і практика) [Монографія] / Г.П. Ситник. – К : НАДУ, 2004. – 408 с.

References.

1. Rudenko, O.M. (2009), “Definitions of social stability in government”, *Stratehichni priorityty*, vol. 3, no. 12, pp. 101–109.
2. Oresheva, D.R. (2013), “Problems of a political transformation”, *Gosudarstvo i obschestvo v sovremennoj politike*, vol. 1, pp. 223–227.
3. Bajgushkin, A.I. and Zagladin, N.V. (2011), “Factors and actors of destabilization: the experience of the past and the present”, *YMJEMO RAN*, pp. 121.
4. Moskalenko, O.M. (2000), “Conflict-consensus paradigm regulation of social and political relations”, Abstract of Ph.D. dissertation, Political Institutions and Processes, NAN of Ukraine. V M Koretsky Institute of State and Law, Kyiv, Ukraine.
5. Shevchenko, M.M. and Davydenko, O.H. (2016), “Concept of “social and political stability”: semantic range of public management content”, *Investytsii: praktyka ta dosvid*, vol.14, pp. 49–54.
6. Soldatenko, V. (2009), *Suspil'no-politychni transformatsii v Ukraini: vid zadumiv do realij* [Socio-political transformations in Ukraine, from ideas to realities], Parlaments'ke vyd-vo, Kyiv, Ukraine.
7. Nazarenko, O.A. (2015), “Theoretical and legal bases of the political system”, Abstract of Ph.D. dissertation, Theory and history of state and law, history of political and legal doctrines, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine.
8. Sytnik, H.P. (2013), “Safety of the state in the conditions of global shocks and uncertainty”, *Gosudarstvo i obschestvo v sovremennoj politike. Nauchnaja kniga*, no.1, pp. 122–132.
9. Luttvak, Edward N. (2012), *Gosudarstvennyy perevorot: Prakticheskoe posobiye* [Coup. D’Etat: A Practical Handbook], Russkiy Fond Sodeystviya Obrazovaniyu i Nauke, Moscow, Russia.
10. Mezhen'ska, O.V. (2016), “Coup as a political phenomenon”, Abstract of Ph.D. dissertation, Political Institutions and Processes, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine.
11. Fukuyama, F. (2006), *Sil'noye gosudarstvo. Upravleniye i mirovoy porjadok v XXI veke* [A strong state. Management and world order in the 21st century], AST: AST MOSKVA: HRANYTEL', Moscow, Russia.

12. Shapovalenko, M.V. (2007), *Political development of modern transitional societies: theoretical approaches and main tendencies* [Politicheskoe razvitie sovremennyh perehodnyh obschestv: teoreticheskie podhody i osnovnye tendencii], Har'kovskij natsional'nyj universitet vnutrennih del, Kharkiv, Ukraine.

13. Petrov, M.N. and Taras A.E. (2005), *Mehanizmy gosudarstvennyh perevorotov: istoriko-teoreticheskoe issledovanie* [Mechanisms of coups: a historical and theoretical research], Komandos, AST, Moscow, Russia.

14. Vasil'kova, V.V. (1999), *Porjadok y haos v razvitii social'nyh sistem* [The order and chaos in development of social systems], Lan', St. Petersburg, Russia.

15. Parsons, T. (1998), *Sistema sovremennyh obschestv* [The system of modern societies], Aspekt Press, Moscow, Russia.

16. Galkin, A. A., Novinskaya, M. I. and Danilevich, I. V. (2000), *Stabil'nost' v sovremennom obshchestve: Sravnitel'nyy analiz* [Stability in modern society: Comparative analysis], Ves' mir, Moscow, Russia.

17. Slin'ko, Je. (2013), "Political transformations in Ukraine", *Gosudarstvo i obschestvo v sovremennoj politike*, vol. 1, pp. 250–258.

18. The IMF does with Ukraine similar today to what happened to Latin America in the 1980th, [Online], available at: <http://hvylyya.net/interview/economics2/erik-raynert-mvf-segodnya-delaet-s-ukrainoy-pohozhee-na-to-hto-proishodilo-s-latinskoy-amerikoy-v-1980-h.html>.

19. Mogilevskij, V.D. (2002), "Dynamic systems: technologies of transformation and destruction", *Problemy bezopasnosti pri chrezvychnykh situacijah*, no. 1, pp. 86 – 99.

20. Sytnyk, H.P. Abramov, V.I. and Smoljanuk, V.F. (2016), *Global and National Security* [Hlobal'na ta natsional'na bezpeka], NADU, Kyiv, Ukraine.

21. Sytnyk, H.P. (2004), *Derzhavne upravlinnia natsional'noiu bezpekoiu Ukrainy (teoriia i praktyka)* [Public administration of national security of Ukraine (Theory and Practice)], NADU, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 01.04.2017 р.

ТОВ "ДКС Центр"

Вропу